

Prethodno priopćenje
316.32:172.13]:070(497.5)
070(497.5):[316.32:172.13
Primljeno: 12. svibnja 2007.

Analiza pisanja hrvatskih dnevnih novina o civilnom društvu

GOJKO BEŽOVAN*

Sažetak

Ovaj rad dio je opsežnoga istraživačkog projekta “CIVICUS-ov indeks civilnoga društva u Hrvatskoj”. Uzorak analize obuhvatio je sadržaj šest dnevnih novina. Prema tipovima analiziranih članaka teme o civilnom društvu najčešće se pojavljuju u sklopu vijesti i sažetoga prikazivanja nekih informacija. Analizirane novine informiraju o aktivnostima civilnoga društva, uglavnom događajima koji oni organiziraju. Organizacije civilnoga društva u analiziranim se medijima dominantno predstavljaju u pozitivnom ozračju. Negativna je predstavljenost gotovo marginalna. Novine zamjetno bilježe davanja u humanitarne svrhe, ali bolje prate one koji dajući vode računa i o marketingu. Valja istaknuti ulogu novina u promicanju organizacija civilnoga društva kao ključnih dionika u borbi protiv korupcije i u aktualizaciji problema nasilja u obiteljima. Vrijednosna utemeljenost objavljenih informacija može biti dijelom poticaj za razmišljanje i akciju. Civilno društvo nastoji držati državu odgovornom i u tom području javnost je u prilici dobiti jasniji uvid u važne probleme i pitanja.

Ključne riječi: dnevne novine, civilno društvo, mediji, Hrvatska

Uvod

Ovo je istraživanje dio opsežnoga projekta “CIVICUS-ov indeks civilnoga društva u Hrvatskoj”, a provedeno je tijekom 2004. i 2005. godine. Opća svrha akcijski orijentiranoga istraživanja bila je procijeniti stanje civilnoga društva u Hrvatskoj, povećati znanja o civilnom društvu i povećati svijest svih dionika o važnosti civilnoga društva, a time i potaknuti njegov razvoj. Metodologiju istraživanja razvila je ekspertna skupina CIVICUS-a¹, a

* *Gojko Bežovan*, redovni profesor na katedri Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet u Zagrebu.

¹ Informacije o ovoj metodologiji moguće je naći na <http://www.civicus.org> Ovakva su istraživanja provedena u šezdesetak zemalja širom svijeta.

glavne odrednice ove metodologije povezane su s istraživanjima i radom H. Anheiera (2004.). Primjena ove metodologije istraživanja u konkurenciji s drugim istraživačkim pristupima potaknula je vrlo plodnu raspravu (Heinrich, 2005., Howard, 2005., Salamon, Sokolowski, 2005. i Anheier, 2005.). U okviru hrvatskoga istraživanja korištene su različite metode za prikupljanje podataka: sekundarni izvori, anketa regionalnih dionika, konzultacije regionalnih dionika, anketa građana, analiza medija, dubinski intervjui sa stručnjacima i četiri studije slučajeva. Kao rezultat istraživanja sastavljen je izvještaj u kojem je podrobnije objašnjena metodologija istraživanja (Bežovan, Zrinščak, Vugec, 2005.)² Rezultati dobiveni analizom medija korišteni su kako bi se kontekstualizirali, odnosno dodatno objasnili, rezultati dobiveni drugim metodama prikupljanja podatka. Dakle, prikupljanjem podataka iz više izvora zaključci dobivaju na uvjerljivosti, što podvodimo pod pojam triangulacije ili višestrukoga operacionalizma (Milas, 2005.: 478).

Okvir analize medija

U ovom se istraživačkom projektu pošlo od stajališta da mediji igraju ključnu ulogu u informiranju i oblikovanju javnosti glede svih relevantnih pitanja i problema u nekom društvu. U tom smislu analizirani mediji od najvećeg su značenja u predstavljanju javnosti aktivnosti i postignuća civilnoga društva. U analizi se pošlo od hipoteze o relativno pasivnoj komunikaciji organizacija civilnoga društva s dnevnim novinama i dominantno činjeničnom informiranju o aktivnostima organizacija civilnoga društva. Civilno je društvo u ovom projektu definirano kao prostor između obitelji, države i tržišta gdje se ljudi udružuju radi promicanja zajedničkih interesa. Uzorak analize obuhvatio je sadržaj šest dnevnih novina: *Vjesnika*, *Večernjeg lista*, *Jutarnjeg lista*, *Glasa Slavonije*, *Novog lista* i *Slobodne Dalmacije*³. Dakle, analizirane su sve relevantne dnevne novine, od kojih su prve tri nacionalne, a preostale regionalne novine. Sve dnevne novine imaju i regionalne stranice, ovdje su analizirana izdanja novina kakva ona izlaze u mjestu izdavanja. Nisu analizirani podlistci, strogo lokalne stranice, zabavne i sportske stranice, crne kronike i slični prilozi u kojima se ne očekuju prilozi o civilnom društvu.

² Istraživanje je proveo CERANEO – Centar za razvoj neprofitnih organizacija iz Zagreba. Voditelj istraživanja bio je Gojko Bežovan i u tom svojstvu polazio je posebnu radionicu koju je organizirao CIVICUS.

³ Pisanje ovih novina analizirano je u razdoblju od tri mjeseca: travanj, svibanj i lipanj 2004. Analizu sadržaja po pojedinim primjercima novina obavila je posebno pripremljena skupina mladih istraživača. Uzorak analiziranih medija u ovom razdoblju odabran je po načelu nepostojanja nekih drugih događaja, primjerice izbora, koji bi bili dominantna tema u novinama.

Tablica 1: Analizirane novine, prodani primjerci, vlasništvo i orijentacija⁴

Novine	Naklada	Vlasništvo	Orijentacija
<i>Glas Slavonije</i>	12.000	privatno	konzervativna
<i>Jutarnji list</i>	93.000	privatno	lijeva/komercijalna
<i>Novi list</i>	36.000	privatno	lijeva
<i>Slobodna Dalmacija</i>	52.000	državno	lijeva
<i>Vjesnik</i>	10.400	državno	neutralan/provladin
<i>Večernji list</i>	115.000	privatno	konzervativan

Iako novine nemaju, poput televizije, presudan utjecaj na oblikovanje javnosti u Hrvatskoj, na njihovu analizu odlučili smo se zbog dvaju razloga⁵. Ponajprije, bilježe aktivnosti znatno većega broja organizacija civilnoga društva, od kojih su brojne lokalnoga ili regionalnoga karaktera te je iz njih moguće steći uvid u bogatstvo aktivnosti civilnoga društva. Potom, analiza novina, za razliku od televizije, tehnički je jednostavnija i lakše izvediva. U svakom je trenutku moguće obaviti naknadnu provjeru analiziranih podataka. Postupak analize medija proveden je prema metodologiji CIVICUS-a, a koja sadržava inicijalnu dubinsku analizu (*screening*) tema vezanih uz civilno društvo i nakon toga klasifikaciju vijesti prema standardiziranim kriterijima. Kategorije analize sadržaja bila su 74 indikatora koja su posebno opisana. Analizatori su prepoznate informacije o civilnom društvu razvrstavali i po drugim obilježjima koji su izloženi u tekstu.

Analiza medija, dnevnih novina, u ovom je istraživanju imala dvije svrhe:

- pružiti informacije o specifičnim aktivnostima civilnoga društva, razvrstavajući ih po posebnim indikatorima, koji su prepoznati u novinama kako bi onda ova analiza mogla biti korištena kao primaran izvor podatka i pomogla u razumijevanju bodova koje je dobio svaki indikator⁶ i;
- utvrditi jesu li i kako su organizacije civilnoga društva predstavljene u medijima.

Nisu nam poznate analize sadržaja dnevnih novina u Hrvatskoj na ovu temu. Analiza *Vjesnika* i *Večernjeg lista* tijekom dva mjeseca o praćenju rada humanitarnih organizacija govori da se po broju pojavljuje više od jedan članak na ovu temu. Informacije ne daju širu poruku čitatelju i po pravilu sadržavaju ime donatora, svrhu doniranja i primatelja donacije. Zabilje-

⁴ Zaključci o orijentaciji dobiveni su temeljem stajališta šest stručnjaka.

⁵ U Hrvatskoj otprilike 45% stanovništva čita dnevne novine (Marinković, 2005.)

⁶ U okviru cijelog istraživanja 74 indikatora su podijeljena u četiri dimenzije: struktura, okolina, vrijednosti i utjecaj. Svaki je indikator bodovan na listi 0 do 3. Podatci dobiveni analizom medija mogli su utjecati na vrijednost pojedinog boda za indikatore.

ženo je i nekoliko kraćih intervjua s donatorima. Općenito, mediji su više zainteresirani za skandale u civilnom društvu (Bežovan, 2004.)

Analiza sadržaja dnevnih novina kod nas je u novije vrijeme korištena radi boljega razumijevanja prostornoga i urbanističkoga planiranja grada Splita (Šuljug, 2005.) Iz istraživanja je vidljivo da prevladavaju tekstovi monološkoga žanra. Malo je dijaloških tekstova, intervjua, reakcija, polemika i anketa čitatelja (Šuljug, 2005: 119). Zanimljivo je primijetiti da novine (*Slobodna Dalmacija*) u ovom slučaju ne pridonose izgradnji javnosti glede toga relevantnog problema.

Činjenice da su novine kod nas zapljusnute valom tabloidizacije i da su stradali profesionalni standardi novinarstva (Vilović, 2004.) ne upućuju na moguće tematiziranje civilnoga društva. Mediji imaju rastući utjecaj u svim područjima čovjekova života, stoga se nastojanje na njihovoj pismenosti čini vrlo bitnim za razvoj civilnoga društva.

Nalaz istraživanja

Učestalost izvještavanja: u vremenskom razdoblju od tri mjeseca u navedenih šest dnevnih novina civilno se društvo tematizira u primjerenom broj članaka. Tematski gledano, civilnim se društvom najviše bavi *Slobodna Dalmacija*, *Vjesnik* i *Novi list*. Primjetno je zaostajanje *Jutarnjeg lista*, koji ima dvostruko manje članaka od *Slobodne Dalmacije* i *Vjesnika*.

Tablica 2: Broj i postotak članaka koji tematiziraju civilno društvo prema novinama

Novine	Broj	Postotak
<i>Glas Slavonije</i>	589	15,69
<i>Jutarnji list</i>	425	11,32
<i>Novi list</i>	660	17,58
<i>Slobodna Dalmacija</i>	809	21,55
<i>Vjesnik</i>	784	20,88
<i>Večernji list</i>	487	12,97
Ukupno	3.754	100,00

Smještaj članaka o organizacija civilnoga društva u novinama: polovina od 3.754 članka o temama civilnoga društva nalazi se na prvih deset stranica novina. Uzimajući u obzir veličinu novina, to znači da se ti članci pojavljuju u prvoj polovini svih novina. Takav smještaj smatramo pozitivnim za sliku civilnoga društva kao teme.

Tablica 3: Broj članaka objavljenih u određenom novinskom prostoru

Broj stranice	Broj	Postotak
0-10	1.813	48,29
11-20	1.415	37,69
21-30	305	8,12
31-40	78	2,08
41-50	47	1,25
51-60	47	1,25
61+	49	1,31
Ukupno	3.754	100,00

Oblici izvještavanja: Prema tipovima analiziranih članaka teme o civilnom društvu najčešće se pojavljuju u sklopu vijesti i sažetoga prikazivanja nekih informacija (Tablica 4.). Jednostavno, informira se o aktivnostima civilnoga društva, uglavnom o događajima koje oni organiziraju. Zanimljivo je da se teme civilnoga društva uopće ne pojavljuju u uredničkim komentarima⁷, kao ni u crtežima-karikaturama.

Tablica 4: Broj članaka u kojima se predstavljaju organizacije civilnoga društva prema tipu članka

Tip članka	Broj članaka	Postotak
Vijest	2.008	53,49
Ukratko	1.348	35,91
Mišljenje	127	3,38
Analiza vijesti	84	2,24
Poslovni	1	0,03
Fotografija	1	0,03
Ispitivanje javnoga mnijenja	15	0,40
Intervju	90	2,40
Pisma uredništvu	65	1,73
Drugo	15	0,40
UKUPNO	3.754	100,00

Slobodna Dalmacija, Vjesnik i *Novi list* imaju najveći broj članaka o temama civilnoga društva u obliku vijesti. *Glas Slavonije, Vjesnik* i *Slobodna Dalmacija* imaju veći broj vijesti u obliku kratkih informacija. Vijesti i kratke informacije čine gotovo 90% svih članaka vezanih uz teme civilnoga dru-

⁷ Mlađi su novinari ovu činjenicu naknadno komentirali nepoznavanjem teme civilnoga društva među starijim kolegama, ali i među urednicima.

štva. Rijetki su intervjui s predstavnicima civilnoga društva. Pisma uredništvu relevantna su samo za *Vjesnik* koji u svakom izdanju ima stranice za čitateljstvo.

Tematska područja: Zadana metodologija tražila je da se svaki članak tematski klasificira u primarnu i sekundarnu tematsku jedinicu. Članci su tako klasificirani prema 34 tematska područja. Teme vezane uz rad i nezaposlenost zauzele su najveći broj članaka, a u njima su uglavnom prikazani sindikati i njihove aktivnosti. U današnje vrijeme ekonomskih promjena i razvojne nestabilnosti sindikati su vrlo aktivni i prisutni u medijima. Teme poput kulture, tradicije, religije i jezika druga su područja najviše podjednako prisutna u svim analiziranim novinama (8,84%). Pružanje socijalnih usluga također je dosta prisutna tema u novinama, a predstavljena je kroz najave događanja, informacije o novim programima različitih organizacija (8,26%). U našem društvu, koje je u razdoblju rastućih socijalnih problema, očekivao bi se veći broj članaka o tim temama. Također, novine ne prepoznaju organizacije civilnoga društva kao pružatelje socijalnih usluga nego kao zagovaratelje. Slijede teme nacionalne politike i održivoga razvoja. *Vjesnik* i *Slobodna Dalmacija* više prostora posvećuju temama rada i nezaposlenosti. Kultura, tradicija, religija i pitanja jezika više su prisutna u *Novom listu*, *Slobodnoj Dalmaciji* i *Vjesniku*. *Slobodna Dalmacija* i *Glas Slavonije* kao regionalne novine više pišu o socijalnim pitanjima. O održivom razvoju najviše je pisano u *Slobodnoj Dalmaciji*. To je regija u kojoj se u posljednje vrijeme događaju konflikti vezani uz zaštitu okoliša i bespravnu gradnju. *Slobodna Dalmacija* također, najviše od svih analiziranih novina, pokriva zagovaranje. *Jutarnji list* i *Večernji list* nisu posvećivali toliko prostora temama civilnoga društva kao ostala četiri dnevna lista.

Geografski fokus: Gotovo se polovina članaka odnosila na nacionalne teme (49,3%). Vijesti lokalne razine slijede, a u budućem decentraliziranom državnom sustavu očekujemo veću zastupljenost lokalnih tema. Ograničeno članstvo organizacija civilnoga društva (OCD) u međunarodnim organizacijama i mrežama vidljivo je i u malom broju članaka s internacionalnim fokusom. Kao što se i očekivalo, regionalne novine više su pratile lokalna i regionalna događanja, dok je *Vjesnik* više pratio nacionalne vijesti. Teme rada i nezaposlenosti pratile su se kao nacionalna tema, a tu su razinu imale i teme kulture, tradicije, religije i pitanja jezika. Razumljivo je da su teme pružanja socijalnih usluga i održivoga razvoja više bile pokrivena regionalnim novinama jer su ciljale na lokalno stanovništvo. Važno je napomenuti kako su teme zagovaranja relevantne za lokalnu razinu, dok su specifične teme civilnoga društva više relevantne za nacionalnu razinu. Imajući na umu razinu na kojoj se tematizira razvoj civilnoga društva, najviše ih se odnosi na nacionalnu, a potom na lokalnu razinu. Udio međunarodnih tema očito je povezan s ranije analiziranom ograničenom međunarodnom aktivnošću našega društva.

Tablica 5: Tematska područja

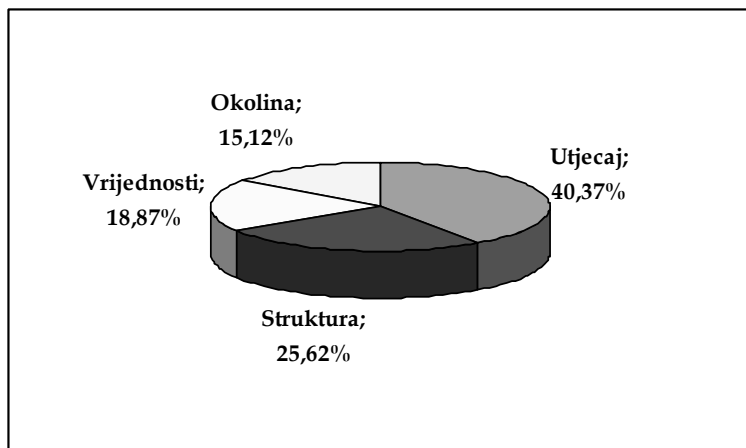
Tematska područja	Broj članaka	%	Tematska područja	Broj članaka	%
Poduzetništvo	216	5,75	Pružanje socijalnih usluga	310	8,26
Politika (internacionalna)	17	0,45	Zemlja	14	0,37
Rješavanje sukoba	4	0,11	Agrokultura	96	2,56
Rat	34	0,91	Ljudska prava	67	1,78
Zagovaranje	139	3,70	Rasizam, etnicitet, ksenofobija, kaste	53	1,41
Kriminal	24	0,64	Migracija, izbjeglištvo	9	0,24
Korupcija	60	1,60	Rodna/spolna pitanja	60	1,60
Pravni sustav	125	3,33	Pravo na seksualnost	52	1,39
Nacionalne politike	266	7,09	Djeca	41	1,09
Lokalna vlast	104	2,77	Mediji	80	2,13
Rad, nezaposlenost	546	14,54	Umjetnost/stil života i zabava	77	2,05
Edukacija/trening	128	3,41	Osobnosti i profile	6	0,16
Stanovanje	3	0,08	Kultura, tradicija, religija i pitanja jezika	332	8,84
Zdravlje	115	3,06	Volontiranje	27	0,72
Održivi razvoj	277	7,38	Sport	18	0,48
Društveno odgovorno gospodarstvo	72	1,92	Specifične teme civilnoga društva	94	2,50
Siromaštvo	21	0,56	Drugo	267	7,11
Ukupno				3.754	100,00

Dionici/predstavnici civilnoga društva i teme: Najčešće teme analiziranih novina su aktivnosti sindikata (20,47%), slijede aktivnosti organizacija socioekonomski marginaliziranih skupina (11,73%), organizacije civilnoga društva koje se bave zagovaranjem (11,25%) i organizacije koje pružaju usluge (9,35%). Udruge branitelja također dobivaju posebnu pozornost medija. Izvještavanje o civilnom društvu povezano je s glavnim temama koje dominiraju određenim dnevnim listom. *Vjesnik* je nacionalni dnevni list koji najviše pokriva aktivnosti sindikata koji su najviše organizirani na nacionalnoj razini. *Jutarnji list* i *Večernji list* pišu o aktivnostima organizacija koje pružaju usluge, no malo predstavljaju rad ekoloških udruga.

Teme civilnoga društva: Novine su najviše pratile postignuća provedenih aktivnosti organizacija civilnoga društva tako da su indikatori dimenzije utjecaja bili spominjani najviše u analiziranim člancima (40,37%), slijede udjeli broja indikatora za dimenziju strukture (25,62%) i vrijednosti (18,87%) i

najmanji broj indikatora u analiziranim člancima pripao je dimenziji okoline (15,12%). Takvu raspodjelu slijede sve novine.

Grafikon 1: Distribucija indikatora ukupnoga uzorka po dimenzijama

Frekvencija izvještavanja prema indikatorima: Od 74 indikatora samo je njih 25 analizom pronađeno više od 100 puta u ukupnom uzorku novina. Njih 9 ubraja se u dimenziju utjecaja, a samo 3 indikatora zauzimaju 19,4% ukupnoga uzorka svih indikatora. Bitne teme utjecaja civilnoga društva, posebno naglašene u novinama, odnose se na držanje države odgovornom te informiranje i edukacija građana. Od najviše zastupljenih, 7 indikatora je iz dimenzije strukture, potom 5 indikatora iz dimenzije vrijednosti i 4 iz dimenzije okoline.

Slika civilnoga društva u medijima: Organizacije se civilnoga društva u analiziranim medijima dominantno predstavljaju u pozitivnom ozračju – na skali od -1 do +1 srednja ocjena je +0,41. Negativna je predstavljenost gotovo marginalna. Zanimljivo je da *Slobodna Dalmacija* i *Novi list* o ovim temama pišu pozitivnije od drugih kod kojih uglavnom prevladava neutralno stajalište.

Oblik novinarskog izvještavanja o organizacijama civilnoga društva koji je dobio negativnu vrijednost jest iznošenje mišljenja čitatelja ili autorski tekstovi novinara o posebnim problemima ili slučajevima u razvoju civilnoga društva.

Tablica 6: Rang-lista indikatora

Držanje države odgovornom	1.098	Akcije CD-a u promociji nenasilja i mira	201
Informiranje/obrazovanje građana	778	Suradnja/potpora države	195
Pitanja socijalne politike	380	Suradnja između OCD-a	192
Nestranačke političke akcije	378	Međunarodna povezanost	172
Dijalog države i CD-a	374	Osnaživanje marginaliziranih skupina	152
Akcije CD-a u promociji transparentnosti	366	Demokratska praksa unutar OCD-a	145
Akcije u zajednici	354	Pitanja ljudskih prava	134
Akcije CD-a u zaštiti okoliša	316	Stav privatnog sektora prema CD-u	123
Akcije CD-a u promociji tolerancije	255	Pripravnost OCD-a	111
Davanja u humanitarne svrhe	248	Podmirenje potreba marginalnih skupina	110
Davanja u humanitarne svrhe	239	Društvena odgovornost gospodarstva	105
Držanje gospodarskog sektora odgovornim	208	Komunikacija između OCD-a	103
Izravno podmirenje socijalnih potreba	206		

CD – civilno društvo; OCD – organizacije civilnoga društva

Tablica 7: Slika civilnoga društva u novinama

	Broj članaka	%
Članak predstavlja OCD negativno	148	3,94
Članak predstavlja OCD neutralno	1.935	51,55
Članak predstavlja OCD pozitivno	1.671	44,51

Tablica 8: Slika civilnoga društva prema analiziranim novinama

	-1	%	0	%	1	%	Srednje
<i>Glas Slavonije</i>	20	3,40	333	56,54	236	40,06	0,90
<i>Jutarnji list</i>	16	3,76	257	60,47	152	35,76	0,91
<i>Novi list</i>	37	5,61	305	46,21	318	48,18	0,87
<i>Slobodna Dalmacija</i>	30	3,71	340	42,03	439	54,26	0,91
<i>Vjesnik</i>	32	4,08	423	53,95	329	41,96	0,91
<i>Večernji list</i>	13	2,67	277	56,88	197	40,45	0,90

Struktura civilnoga društva u medijima

Glede indikatora koji opisuju nestranačke političke akcije, u ovim su novinama pronađena 273 članka. Najveći broj članaka tematizira prosvjede građana povezane s lokalnim ekološkim problemima.

Analizirani mediji dobro prate davanja u humanitarne svrhe i na tu je temu pronađeno 214 različitih članaka. Prema aktivnostima pojedinih organizacija u svim su novinama zabilježene humanitarne aktivnosti *Lions* kluba. Najzastupljenije su informacije o donacijama bolesnoj i siromašnoj djeci te zdravstvenim i socijalnim ustanovama. Donacije su u novcu i materijalnim dobrima koje daju proizvođači. Informira se o iznosima sredstava prikupljenih u humanitarnim akcijama.

Problemi članstva u organizacijama civilnoga društva očito manje zaočupljaju pozornost medija i uz ovaj indikator registrirano je samo 87 novinskih članaka. Informacije se uglavnom odnose na osnivanje novih udruga, ili na aktivnosti postojećih vezanih uz godišnje skupštine. Zanimljivo je da se dosta informacija o osnivanju udruga odnosi na udruge malih poduzetnika te na udruge radnika gdje oni, paralelno sindikatima, osnivaju udruge i nastoje zaštititi svoja prava. U ovim su napisima prisutne i udruge branitelja.

Među rijetkima problem članstva u udrugama, a time i aktivizma, problematizira S. Dvornik u opsežnom razgovoru za *Novi list*⁸, 24. travnja 2004., "Država je dužna financirati vlastite kritičare". On drži da problem nastaje kad od cijele udruge djeluje samo njezino plaćeno zaposleno vodstvo, a članstvo postoji samo na papiru.

Dobrovoljni je rad rjeđe tema u ovim medijima i zabilježen je u samo 73 članka. Najčešće se informira o poduzetim akcijama čišćenja okoliša u manjim mjestima, ili pak u gradskim četvrtima te o pomoći invalidima. Zamjećuje se veći broj članaka o ekološkim akcijama zaštite rijeka i mora. U jednom članku opsežnije se govori o temi volonterstva i poticanju mladih na takav rad.

Akcije koje organizacije civilnoga društva poduzimaju u zajednici očekivano su predmet zanimanja dnevnih novina. To su informacije do kojih je stalo onima koji ih poduzimaju. Oni svakako ulažu dodatne napore da bi se u novinama iste informacije i objavile. Čak 316 članaka bavi se ovom temom. Akcije su usmjerene na konkretne probleme i uglavnom ih organiziraju udruge, od vatrogasnih društava do poznatih udruga. Iz analiziranih se članaka ne vidi šire uključivanje građana u akcije u zajednici.

Davanja u humanitarne svrhe tema su koju redovito možemo naći u ovim novinama. U ovim ih je razdoblju bilo više jer je druge nedjelje u travnju

⁸ *Novi list* u subotnjem prilogu veliku pozornost posvećuje temama bliskima civilnom društvu.

bio Uskrs kad se tradicionalno prikuplja više donacija. Informacije o ovim aktivnostima donose se u 237 članaka i često je riječ o suhoparnim informacijama da je za neku svrhu udruga prikupila određeni iznos sredstava. U pravilu se ne informira o tome tko je zapravo dao sredstva niti se ulazi u širi kontekst ovoga problema. Registrirana su davanja poznatih osoba za konkretne projekte, primjerice, gradnja doma za djecu. Najčešće se daruje djeci, zdravstvenim i socijalnim ustanovama, daje se za projekte razminiranja. Često se navode konkretni iznosi doniranih sredstava. Gospodarski subjekti doniraju svoje proizvode. Bilježe se i donacije koje udruge i građani šalju iz inozemstva. Od organizacija najčešće se navode Caritas i crkvene organizacije, Crveni križ, udruga Bokci, Lions klubovi i humanitarne organizacije.

Tema dobrovoljnoga rada zastupljena je znatno manjim brojem članaka: 54 članka tematski se vežu uz dobrovoljni rad prigodom uskršnjih praznika u različitim humanitarnim organizacijama.

Indikator predstavljenosti različitih skupina u organizacijama civilnoga društva tematizira se uglavnom kroz probleme Roma i aktivnosti ženskih organizacija.

U neku ruku manifestacije udruge, kao što su Dani udruga u Zagrebu, koje organizira Gradski ured za zdravstvo, rad i socijalnu skrb, imaju ulogu krovne organizacije. “Počeli Dani udruga na Tomislavovu trgu”, *Vjesnik* 2. lipnja 2005., uz prijavu 150 udruge i visoka politička pokroviteljstva redovito dopijeva u sve medije.

Očito je da su međunarodne aktivnosti OCD-a bolje popraćene i da je to novinama zanimljivija tema. O toj temi piše se u 170 članaka. Primjerice, sve novine registriraju osnivanje Akademije za politički razvoj kao dio programa Vijeća Europe. Cilj ove udruge je razvijanje znanja iz europske demokratske političke prakse među vrhunskim mladim kadrovima u politici, medijima, gospodarstvu, civilnom društvu i u javnoj upravi. U 2004. godini predviđeno je 36 polaznika. Očekuje se da će Akademija imati utjecaj u cijeloj regiji. Svečanost osnivanja obilježena je u Hrvatskom saboru uz nazočnost domaćih i stranih političara čije se imena navode. No, iz novina se ne vidi nijedno ime s civilne scene i ne zna se koja osoba vodi projekt. Glede međunarodnih aktivnosti novine informiraju o međunarodnim skupovima, ostvarivanju međunarodnih projekata, sudjelovanju naših organizacija u događanjima u inozemstvu.

Međuodnosi u civilnom društvu određeni indikatorima komunikacija između OCD-a i suradnja između OCD-a zastupljeni su sa 102, odnosno 189 članaka. Mediji prate komunikaciju među udrugama glede njihovih aktivnosti i međusobnih rasprava. Prenose se demantiji pojedinih udruge koje pripadaju sličnim interesnim skupinama. Udruge surađuju glede povoljnijeg položaja u poreznom sustavu, konkretno, uvođenja PDV-a za dio organiza-

cija kad plaćaju robe i usluge iz inozemnih donacija. Prepoznatljiva je suradnja udruga koje se bave ovisnicima, zaštitom okoliša, manjinskim pitanjima, položajem žena u društvu, ljudskim pravima, pravima branitelja i vatrogasnih društava. Analiza članaka glede suradnje govori da mediji prate projekte i zajedničke nastupe OCD-a više i sadržajnije od njihovih samostalnih aktivnosti.

Glede resursa za razvoj civilnoga društva novine najviše pišu o financijskim aspektima. Navode se konkretne informacije o sredstvima koja su dana udrugama na lokalnoj razini. Primjerice, Ured za socijalnu skrb grada Splita izdvađa 519.750 kuna za 21 udrugu. Od financijskih potpora stranih organizacija najčešće se spominje *Academy for Educational Development* koja djeluje u okviru USAID-ova programa razvoja civilnoga društva u Hrvatskoj.

Temu ljudskih resursa u civilnom društvu može se tek usput prepoznati preko informacija gdje se govori o izboru pojedinih osoba u vodstvo nekih udruga⁹.

Analizirani sadržaji u hrvatskim dnevnim novinama glede indikatora strukture civilnoga društva uglavnom prate događaje koji pobuđuju pozornost. Novine zamjetno bilježe davanja u humanitarne svrhe, ali bolje prate one koji dajući vode računa i o marketingu. U analiziranim tekstovima ne problematiziraju se građanske vrline davanja u humanitarne svrhe ili volontiranja. Informacije nisu pisane kako bi se doista potaknulo građane i gospodarske subjekte na veću civilnost. Treba istaknuti da novine veću pozornost daju stranim organizacijama koje očito imaju bolji marketing i domaćim organizacijama s vidljivijim političkim pokroviteljstvom.

Okolina civilnoga društva u medijima

Politički kontekst civilnoga društva analiziran indikatorima političkih prava i političke kompeticije u ovim je medijima nedovoljno zastupljen. Civilne se organizacije očito nedovoljno bave ovom temom. Indikator vladavine prava znatno je zastupljeniji i prate se teme ostvarivanja prava branitelja, prava drugih žrtava rata, prava radnika, učinkovitost sudske vlasti, prava Srba povratnika na imovinu.

⁹ U kontekstu ove analize pojavljuje se problem s identitetom civilnih organizacija koje se diskvalificira: "U izjavama za medije po pravilu sudjeluju nekompetentni, neškolorani građani ili voditelji različitih udruga, koji su opet po pravilu dobro financirani iz različitih stranih i domaćih izvora te svoju radnu aktivnost moraju kao građanska inicijativa izražavati stajalištem: MI SMO PROTIV! (Springer, 2006.). Ovakvim stajalištima pridružuju se i razmišljanja većeg dijela stručnjaka s kojima su obavljani razgovori u spomenutom istraživanju o civilnim organizacijama koji djeluju po nalogima stranih donatora. Ova je informacija prenesena u dnevne novine i na nju nije bilo reakcija.

Novi list, 9. svibnja 2004., prenosi informacije iz izvještaja *Freedom House* o razvoju civilnoga društva u Hrvatskoj u članku “Predsjedniku palac gore, pravosuđu dolje” s jasnim kritikama pravosuđa i zakonodavstva općenito.

Organizacije civilnoga društva u Hrvatskoj su počele sustavno na dnevni red stavljati probleme korupcije i mediji su im u tome pri ruci. Sve analizirane novine informiraju o okruglom stolu o korupciji i organiziranom kriminalu što su ga organizirale udruge. Također, pet novina piše o izvaji udruge Partnerstvo za društveni razvoj kojom se vlast u gradu Zagrebu optužuje za korupciju. U tekstu “Civilni uskok”, *Slobodna Dalmacija* 20. svibnja 2004., na cijeloj stranici, donosi se vijest o spomenutoj optužbi. Navodi se telefon ove udruge, web-stranica te se poziva OCD i građane na suradnju u borbi protiv korupcije.

Predsjednik udruge “Potrošač”, *Glas Slavonije* 30. travnja – 1. svibnja 2004. u vrlo opsežnom intervjuu govori o rezultatima istraživanja “Stanovištvo o mitu i korupciji” prema 44% ispitanika drži da je Hrvatska korumpirana država. Prema njegovu mišljenju, partnerstvom civilnoga društva, Crkve i građana može se oduprijeti ovoj pojavi.

U hrvatskim medijima često veliku pozornost dobivaju izvješća inozemnih organizacija kao u *Novom listu*, 9. svibnja 2004., izvješće *Freedom Housea*, “Predsjedniku palac gore, pravosuđu dolje”, gdje se kaže: “U borbi protiv korupcije kao problematična točka detektira se slabost institucija, kao i relativno visoka tolerancija javnosti na korumpirano ponašanje.” Na opasne razmjere korupcije koju javnost doživljava kao normalnu pojavu te koja onemogućuje profesionalno funkcioniranje hrvatske uprave, kako prenosi *Novi list*, 21. travnja 2004., “Od “poštenih kriminalaca” država napravila opasne tipove”, upozoravaju predstavnici organizacija civilnoga društva na okruglom stolu.

Glede učinkovitosti države, civilne organizacije, prema analiziranim medijima, ne poduzimaju nikakve ozbiljne akcije. Udruge kritiziraju državu da je neučinkovita u organizaciji aktivnosti protiv požara te da je proces privatizacije loše proveden.

Kod građanskih sloboda mediji prate probleme nasilja u obitelji, probleme sloboda novinara te probleme diskriminacije manjinskih etničkih skupina. U tom su području često zapažene ocjene koje daju inozemni mediji, “*Human Rights Watch* upozorio na teškoće u povratku srpske imovine i obnove kuća povratnicima”, *Novi list*, 15. svibnja 2004. Ž. Puhovski, kao predsjednik HHO-a, *Glas Slavonije*, 15. svibnja 2004. “Puhovski: Izvještaj HRW-a pisali neinformirani ljudi”, komentirajući ovaj izvještaj zaključuje da su ga pisale osobe koje nisu dobro informirane, a vlada je učinila čak i stvari koje nisu bile očekivane.

Glede prava na pristup informacijama, novine informiraju o održanom okruglom stolu s jasnom porukom da je vlast zatvorila izvore informacija i da se ne provodi zakon. Hrvatsko novinarsko društvo napose ističe da najviši predstavnici javnih vlasti suprotno demokratskim standardima javnosti uskraćuju informacije presudne za njihov svakodnevni život. “Zakon nije mrtav, ali nismo uspjeli s njegovom primjenom, istaknuo je profesor Josip Kregar, jedan od tvoraca zakona” istaknuto je na okruglom stolu, *Jutarnji list*, 21. svibnja 2004. Građane se pozvalo da češće sudjeluju u traženju provedbe zakona o pristupu informacijama, odnosno traženju od vlasti da poštuju pravo na javnost.

Indikatori socijalno ekonomskoga konteksta vrlo su slabo predstavljeni u medijima kao dio aktivnosti OCD-a. Udruge upozoravaju na razmjere socijalne krize i povećanja cijena nekih usluga. Na probleme siromaštva najviše upućuju predstavnici Katoličke crkve i crkvenih organizacija.

Indikatori sociokulturnoga konteksta: povjerenje, tolerancija i smisao za javno dobro, u odnosu na druge indikatore, prosječno su zastupljeni u medijima. O povjerenju se, izgleda, govori samo u prigodnim crkvenim propovijedima, a druge civilne organizacije to ne ističu kao bitnu vrednotu. Sličan je slučaj i s tolerancijom, s tim da manji dio udruga zagovara toleranciju prema manjinskim skupinama. Primjerice, napredak u toleranciji u hrvatskom društvu zasigurno je vidljiv u promjeni stajališta dijela javnosti prema seksualnim manjinama.

Javno dobro ponovo se ističe u kontekstu crkvenih svečanosti različitih denominacija, a druge civilne organizacije u tome zapravo ne sudjeluju. Problemi javnoga dobra aktualiziraju se u manjem dijelu autorskih tekstova *Vjesnikove* rubrike Otvoreno – stajališta. Dakle, OCD u svojim istupima u javnosti ne aktualizira problem povjerenja i problem izgradnje javnoga dobra. Zakonski okvir osnivanja i djelovanja OCD-a sažet je u četiri indikatora. Kod indikatora registracije udruga prepoznaje se 89 članaka u kojima se informira o različitim novoosnovanim udrugama. Indikator slobode OCD-a da kritiziraju vladu nije prepoznat u većem broju informacija u analiziranim novinama. S. Dvornik u spomenutom razgovoru za *Novi list* ističe potrebu provjere povjerenja dobivenoga izborima omogućivanjem OCD-u da sustavno prati rad vlasti. Udruge kritiziraju vladu glede ljudskih prava, politike zaštite okoliša, zbog medijskih sloboda, zbog neispunjavanja obećanih socijalnih prava.

Porezni okvir za razvoj civilnoga društva u svim je novinama prepoznat u slučaju nepovoljnoga položaja udruga kojima je ukinuto pravo oslobođanja plaćanja PDV-a u slučajevima kad primaju inozemne donacije. Ta je tema iscrpno praćena u novinama i u elektroničkim medijima. U novinama su izvještaje više ministara koje su bile i kontradiktorne, ministra financija i ministri- ce zaštite okoliša, te predstavnika civilnoga sektora.

Glede tog indikatora ističe se i problem plaćanja PDV-a u akciji “Hvala ti, moj dobri anđele” i u *Jutarnjem listu*, 17. lipnja 2005. “Iz humanitarne akcije u državnoj će blagajni završiti milijun kuna” temeljito se raspravlja o problemu. Ovom je akcijom skupljeno pet milijuna kuna za kupnju pomagala osobama s invaliditetom, a milijun kuna treba dati za PDV. Postojeći pravilnik iz 1999. godine nije oslobađao PDV-a potrebna pomagala pa je organizatoru akcije, Hrvatskom savezu udruga tjelesnih invalida, predloženo da izrade prijedlog novoga pravilnika. O ovom su slučaju pisale i druge novine. Člankom se daje uvid u tijek uspješne civilne akcije koja upornim iznošenjem problema pred državom i uz potporu šire javnosti dolazi do rješenja problema kao priloga za pozitivnu društvenu promjenu.

Odnosi države i civilnoga društva opisuju se s trima indikatorima i očekuje se da bi to područje trebalo biti bitnom temom i u analiziranim novinama. Autonomija civilnoga društva uglavnom je predstavljena kao problem autonomnoga djelovanja sindikata. K tome, navode se problemi autonomnoga djelovanja sudaca i studentskih udruga. Novine prenose informaciju o financijskoj inspekciji u GONG-u, kao najistaknutijoj organizaciji koja se zalagala protiv izmjena zakona o PDV-u, a koju je poslao ministar financija, *Novi list* 30. svibnja 2005., “Financijski inspektori u ponedjeljak ulaze u GONG”.

Dijalog između OCD-a i države naznačen je kao tema čak u 370 članaka. Dio informacija govori o susretu udruga i predstavnika vlasti, od gradonačelnika do ministara. Susreti su često prigodnoga karaktera ili se ti sastanci organiziraju na traženje udruga. Dio udruga izražava stajališta glede uspješne ili neuspješne suradnje s državom. Odnosi udruga prema državi obilježeni su traženjem ispunjavanja obećanih prava koje izražavaju sindikati, umirovljeničke udruge, braniteljske udruge i udruge žrtava rata. Iz ovih članaka vide se stajališta jedne i druge strane. No, teško je iza tih stajališta prepoznati kontinuirani dijalog.

Strane su organizacije očito dobar medijator otvaranja dijaloga države i OCD-a. Zaklada “Kuća ljudskih prava” iz Norveške djeluje u Hrvatskoj od 2001. godine i svrha joj je podupiranje lokalnih inicijativa za zaštitu ljudskih prava. *Vjesnik*, 8. lipnja 2004., “Jadranka Kosor s izvršnom direktoricom zaklade Kuća ljudskih prava iz Norveške”, piše da je tom zgodom predstavница zaklade imala sastanak s potpredsjednicom vlade na kojem su bili predstavnici poznatih udruga koje se bave ljudskim pravima.

Tema potpore države OCD-u također je vrlo zastupljena u dnevnim novinama i uglavnom se prenose informacije o potporama koje država daje civilnom društvu. Uglavnom se govori o potporama financijske naravi te o prostorijama koje gradovi daju udrugama. Gradovi i državna tijela prihvaćaju i programe koje udruge nude s obvezivanjem da će ih financirati.

Odnosi privatnoga sektora i civilnoga društva analiziraju se preko triju indikatora. Stajališta privatnoga sektora prema civilnom društvu, ako se izuzmu stajališta prema sindikatima i udrugama radnika koji štite svoja prava, zapravo nisu tema u ovim medijima. Društvena odgovornost gospodarstva, kao što je već spomenuto u vrijeme Uskrsa, popraćena je brojnim informacijama o davanju gospodarskih subjekata za različite svrhe. U jednom slučaju gradonačelnica je posredovala u davanju donacije gospodarskoga subjekta za početak gradnje pučke kuhinje u Bjelovaru. Informira se o sponzorskim ugovorima za različite kulturne priredbe. Informacije o ovim aktivnostima poprilično su urednički ogoljene bez dodatnih komentara. Prema informacijama iz ovih novina, može se govoriti o korporativnoj filantropiji većih i dobro poznatih gospodarskih subjekata čija se davanja redovito bilježe, što je dijelom i njihovo reklamiranje. Neki će reći da su to plaćene reklame utjecajnih gospodarskih subjekata.

Despot, novinar *Večernjega lista*, potaknut sudjelovanjem na međunarodnoj konferenciji u Austriji, koja se bavila temom civilnoga društva, u tekstu "Civilno društvo tek u začetku" zaključuje: "Stoga je na domaćem gospodarskom sektoru, ponajprije na bankama, da pokažu odgovornost za društvo u kojem djeluje. Naše banke trebale bi još više shvatiti na primjeru Austrije kako nije jedini razlog njihovog rada samo stvaranje profita, nego i ulaganje u socijalne programe ...". Ovaj tekst s ovako poticajnim komentarom rijedak je u analiziranim novinama u ovom vremenskom razdoblju.

Kod indikatora okoline valja istaknuti ulogu novina u promicanju organizacija civilnoga društva kao ključnih u borbi protiv korupcije i u aktualizaciji problema nasilja u obiteljima. Novine su saveznici civilnoga društva kad se u pitanje dovedu neka zakonska prava kojima je uređen njihov povlašten status u poreznoj politici. Indikatori sociokulturnoga okvira, kao što su povjerenje i smisao za javno dobro, nedovoljno su zastupljeni u dnevnim novinama.

Vrijednosti civilnoga društva

Poddimenzija demokracije definirana je indikatorima demokratske prakse u OCD-u i akcijama civilnoga društva u promociji demokracije. Demokratska praksa u OCD-u redovito se provjerava izborom novoga vodstva. Na deseci članaka informiraju o izboru predsjednika ili novoga vodstva utjecajnijih udruga. U slučajevima udruge taksista navode probleme i sukobe oko izbora novoga rukovodstva, kao i u slučaju jedne udruge Hrvatskog autokluba.

U 73 članka prepoznate su aktivnosti OCD-a. U promicanju demokracije najviše spominjane udruge su Akademija za politički razvoj, GONG, Hrvatski helsinški odbor i GRAK kampanja. Kod ovih informacija najveća se po-

zornost posvećuje održanim skupovima, konferenciji u Splitu, skupu održanom u Rijeci te o izvještajima pojedinih udruga o relevantnim pitanjima demokratizacije.

Damir Grubiša, *Novi list*, 14. travnja 2005. “Bauk korupcije opet kruži Hrvatskom” zagovara važnost OCD-a u procesima demokratizacije i u tom smislu njegovu ulogu “*Democracy Watch-Dogs*” (*pasa čuvara demokracije*) u Hrvatskoj.

Poddimenzija transparentnosti sadržava tri indikatora, a u okviru indikatora korupcije u civilnom društvu sve novine bilježe sumnju u zlorabitu položaja i ovlasti predsjednice jednoga sindikata. Novine informiraju o trima slučajevima sumnji u korupciju u udrugama branitelja. *Slobodna Dalmacija* donosi informaciju o zlorabama u udruzi *Help*.

Glede financijske transparentnosti, OCD nije tema za medije, odnosno odrađuje se blisko ranijem indikatoru. *Glas Slavonije*, 17. svibnja 2004., piše: “Osnuješ udruhu, dobiješ novac i nikom ne odgovaraš!” dovodi u sumnju svrhe osnivanja i djelovanja udruga. Autorica teksta navodi da je na području Osječko-baranjske županije registrirano 1.700 udruga, a od toga ih je aktivno samo dvadesetak. Udruge dobiju potpore od grada i županije i potrošena sredstva ne moraju nikome opravdati. Nitko ne provjerava one koji podnose pisana izvješća. Novinarka se zalaže za bolju i učinkovitiju kontrolu sredstava koja se daju udrugama, inače će, tvrdi “biti volonter” za javnost anonimne udruge postati jedna od bolje plaćenih profesija.

Slični komentari bez odgovora, odnosno dijaloga u kojem bi sudjelovao širi krug udruga, dovode u pitanje vjerodostojnost aktivista i zaposlenih u organizacijama civilnoga društva.¹⁰ Tim više, što je tada američka organizacija *Academy for Educational Development*¹¹ provodila u Hrvatskoj projekt “Program vidljivosti nevladinog sektora” i nitko od organizacija koje oni podupiru nije bio spreman odgovoriti na ovaj napis. Dakle, ovaj slučaj može posvjedočiti da su kapaciteti domaćih organizacija civilnoga društva vrlo skromni.

¹⁰ Ovakvi i slični, očito, ne potiču udruge na reakcije. Primjerice, poznati književnik Pavao Pavličić, u redovitoj kolumni u *Večernjem listu*, 4. srpnja 2005., u članku “Udruge su rješenje za nezaposlene” negativno piše o udrugama. Ipak, odgovorio mu je Neven Budak, 5. srpnja 2005., tekstem “Veliki učinci malih udruga” argumentirajući značenje udruga na primjeru male udruge koja okuplja djecu s posebnim potrebama. Komentar na Pavličićev istup uputio je i autor ovoga teksta. No, urednici su skratili tekst, dali mu drugi naslov i objavili ga, poslije autorove intervencije tek 14. srpnja 2005. “Građani, udružujte se”. Tekst je poslan elektroničkom poštom i autoru. Time ovo istraživanje potvrđuje nakanu akcijske usmjerenosti.

¹¹ U okviru navedenoga programa AED je odbio dati potporu ovom akcijski orijentiranom istraživanju koje podrazumijeva i predstavljanje rezultata javnosti i raspravu.

Aktivnosti civilnoga društva u promicanju transparentnosti, kao treći indikator u okviru ove poddimenzije, opisane su čak u 366 članaka. Dakle, to je jedna od najzastupljenijih tema. Udruge na različitim razinama nastoje poslovanje državnih tijela učiniti transparentnijima. Od tema dominiraju: transparentnost izbornih kampanja, transparentnost javnih nabava, transparentnost poslovanja javnih poduzeća i naplaćivanje javnih usluga, transparentan rad sudova, transparentna privatizacija. Traži se transparentan program vlade i transparentan okvir za povratak duga umirovljenicima.

Poddimenzija tolerancije s indikatorom tolerancija u području civilnoga društva opisuje se slučajevima netolerantnoga ponašanja ekoloških udruga u slučaju odlagališta smeća u Lečevici, njihovim prijetnjama vlasti i članovima koji ne prosvjeduju.

Zanimljiva je inicijativa promicanja tolerancije u okviru seminara koji drži "Škola mira" iz Mrkoplja, "Dijalog bivših ratnika", *Novi list* 6. lipnja 2004. u kojoj bivši ratnici iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine te mirovni aktivisti i organizacije za ljudska prava šire toleranciju u važnom području civilnoga društva.

Toleranciji pridonose i različiti skupovi religijskih zajednica koje zagovaraju ekumenizam i time pridonose izgradnji kulture civilnosti. Informacije o tim skupovima redovito su zapažene u analiziranim novinama, ali i u drugim medijima.

Civilno bi društvo trebalo biti prisutnije u društvu glede aktivnosti u promicanju tolerancije. O tome govore 254 članka u analiziranim novinama. Udrugama koje zastupaju seksualne manjine daje se u novinama prostor kako bi izrazili svoja stajališta, što pridonosi toleranciji prema njima. Romi i manjinske skupine koji promoviraju toleranciju također su zastupljeni u novinama. Prate se problemi osoba zaraženih HIV-om. Crkve i crkvene organizacije na svojim skupovima znatnim doprinosima promiču toleranciju. Novine bilježe brojne skupove kojima OCD promiče toleranciju. Veliki dio članaka u ovim novinama posvećen je politikantskom prepucavanju desnih i lijevih udruga povezanih uz naslijeđe Drugoga svjetskog rata.

Nenasilje kao poddimenzija opisano je indikatorom nenasilja u području civilnoga društva i novine ga prate glede gradnje odlagališta otpada u Lečevici, prijetnjama protiv otvaranja Centra za smještaj azilanata u Stubičkoj Slatini.

Aktivnosti civilnoga društva u promicanju nenasilja, prema pisanju novina, znatno su učestalije i nalaze se u 200 članaka. Na nenasilje u konkretnim slučajevima pozivaju ženske udruge i osporavaju kandidaturu ugledne osobe za visoku nagradu zbog nasilja nad ženama. Udruge koje promiču ljudska prava stavljaju problem nenasilja u širi kontekst i zagovaraju primjenu međunarodnih standarda. Sindikati nastavnika upozoravaju na sve veći problem

nasilnoga ponašanja učenika u školama. Brojni su istupi predstavnika crkvi i crkvenih organizacija koji u uskršnjim porukama zagovaraju nenasilje.

Rodna jednakost unutar samih organizacija civilnoga društva, prema analiziranim medijima, ne čini se relevantnom temom. No, akcije civilnoga društva u promociji rodne jednakosti prisutna su tema u analiziranim novinama. B.a.B.e., Ženska mreža Hrvatske, udruga Mirta, Autonomna ženska kuća i Odbor za ravnopravnost spolova najspominjaniji su ovim člancima. Najčešće su teme nasilje nad ženama, problem prostitucije, pornografija u medijima, obrazovanje žena, sudjelovanje žena u politici, položaj žena na tržištu rada, skloništa za žene i djecu.

Smanjenje siromaštva i uloga organizacija civilnoga društva u analiziranim medijima osrednje su zastupljeni. Dakle, u vrijeme Uskrsa brojne su akcije pomoći siromašnima. Prema ovim novinama prednjače akcije različitih crkvenih organizacija, potom Crveni križ i onda vrlo uski krug civilnih organizacija. Vjerujemo da ipak mediji nedovoljno prate to područje, ono im se ne čini toliko prestižnim i komercijalnim.

Rezultati ankete o siromaštvu koju su proveli Hrvatski Caritas i Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve dobili su mjesto u svim medijima. *Vjesnik*, 8. lipnja 2004., na prvoj stranici donosi opsežnu informaciju o predstavljanju rezultata ovog istraživanja, “U Hrvatskoj se živi iznad mogućnosti”. Prema rezultatima istraživanja ističe se da se 15,5% građana osjeća siromašnima. Ljudi su spremni na individualnu, ali slabo na organiziranu pomoć¹². Više od 60% ispitanika smatra da u Hrvatskoj ima malo ljudi koji mogu učiniti nešto za opće dobro. Rezultati tog istraživanja, kao projekta civilnih organizacija, predstavljeni su u svim analiziranim novinama.

Civilno društvo koje se bavi zaštitom okoliša primjereno je zastupljeno u medijima i ta se tema obrađuje u čak 315 članaka. Regionalne se novine bave svojim lokalnim pitanjima i problemima. Ekološke organizacije prisutne su u različitim temama, od stranih ulaganja, problema urbanizma i divlje gradnje, razvoja turizma, genetički modificirane hrane, gradnje prometnica, ribarstva, poljoprivrede do problema globalizacije i održivoga razvoja. U novinama su to često udarne teme dana s tekstom i na naslovnim stranicama.

Primjerenu pozornost u svim novinama ima projekt Družbe Adria kojim se predviđa izvoz ruske nafte preko Omišlja. Udruga Eko-Kvarner osobito je inzistirala na studiji utjecaja na okoliš. Prema izjavama V. Piršića, predsjednika ove udruge, *Vjesnik* 11. lipnja 2004., “Družba Adria nepotreban i prevelik rizik za Hrvatsku”, traži se objavljivanje cijele studije utjecaja na okoliš i referenci autora na internetskim stranicama ministarstva te javna raspra-

¹² Ovaj nalaz dijelom može biti i objašnjenje slabije uloge organizacija civilnoga društva u smanjenju siromaštva.

va. Najavljuje se i županijski referendum o tom projektu. Mediji, to govore i članci u ovim novinama, postali su ključnim saveznikom civilnom društvu u zaštiti okoliša u Hrvatskoj.

Analizirane informacije u ovim novinama kojima se aktualizira problem vrijednosti u civilnom društvu mogu se grubo podijeliti u tri tipa. Autorski tekstovi čitatelja i poznatijih novinara, priopćenja za javnost dijela udruga te dio intervjua problematiziraju vrijednosti civilnoga društva. Vrijednosna utemeljenost tih informacija može biti poticajem za razmišljanje i akciju. Drugi tip informacija su istupi OCD-a o različitim pitanjima i problemima koji bi boljim vrijednosnim utemeljenjem zasigurno dobili na značenju. Naime, značenje problema i akcija koja se poduzima zaslužuju temeljitiju vrijednosnu obojenost. Treće su informacije kojima novinari informiraju o aktivnostima udruga, po pravilu propuštajući istaknuti vrijednost aktivnosti koju opisuju.

Utjecaj civilnoga društva

Utjecaj civilnoga društva na javne politike opisuju tri indikatora. Indikatorom utjecaja na socijalnu politiku, prema pisanjima analiziranih novina, uglavnom se bave sindikati, udruge radnika, kao supstitut neuspjelih sindikata te crkvene organizacije. Sindikati i radničke udruge bave se problemima kršenja radnoga zakonodavstva. Kritizira se vladu zbog predloženoga skraćivanja otkaznih rokova zaposlenika te se informira o održanom okruglom stolu o Zakonu o radu. Crkvene organizacije najviše se bave temom neradne nedjelje i vrijednosnim uporištem za takvo radno zakonodavstvo. Novine donose nekoliko intervjua s predlagateljima, kao i novinarskih komentara koji relativiziraju tu ideju.

Gotovo kao iznimka, u dvama se člancima tematizira inicijativa Udruge samohranih roditelja za osnivanjem Fonda za alimentaciju. Predlaže se isplata alimentacija iz proračuna, a poslije bi ovršnim putem od dužnika to bilo vraćeno.

Tek usput, u jednom se članku informira o visokoj cijeni radne snage u Hrvatskoj u odnosu na regiju. Izvlače se zaključci o smanjenju socijalnih izdataka, a time i o smanjenju socijalnih prava. Očekivalo bi se da dnevne novine posvećuju više pozornosti toj temi te da ih redovito stavljaju na dnevni red.

Glede utjecaja na ljudska prava postoje tri skupine problema kojima se novine bave. Prvi se odnosi na prava povezana s ratom te u tom kontekstu problem povrata imovine Srbima povratnicima. U tim je zahtjevima osobito glasan Centar za razvoj demokracije. Drugi dio problema odnosi se na rastuće probleme s ostvarivanjem socijalnih prava. Tu su ponovo najaktivniji sin-

dikati. Treći skup problema odnosi se na pitanja ostvarivanja prava različitih manjinskih skupina.

Kod ovog indikatora treba upozoriti na konstataciju predsjednika Hrvatskoga pravnog centra da građani začuđujuće slabo poznaju svoja prava. U tom kontekstu upozorava se na važnost filozofije pozitivnog mišljenja i djelovanja. *Novi list*, 23. lipnja 2004. “Građani začuđujuće slabo poznaju svoja prava”. Dakle, ljudska su prava dio široke rasprave iz koje se teško može preciznije pouzdano zaključiti o dosezima utjecaja. Nedvojbeno, ovim se utječe na izgradnju javnosti glede ostvarivanja ljudskih prava.

Utjecaj na proces donošenja proračuna, s obzirom na razdoblje u kojem su izlazile analizirane novine, nije tematski zastupljen. Bilježi se tek zahtjev seljaka za izmjenu politike poticaja poljoprivrede.

Držanje države i privatnoga sektora odgovornim, opisuju dva indikatora. Indikator držanja države odgovornom prepoznaje se u čak 1.095 članaka. U tim se člancima izražavaju zahtjevi prema državi i državnim tijelima na svim razinama, od mnoštva lokalnih do rjeđe regionalnih te brojnih zahtjeva prema Vladi. Državu se nastoji držati odgovornom i slučajevima potpisivanja međunarodnih dokumenta i ugovora.

Najbrojniji su zahtjevi sindikata i radničkih udruga koji državu drže odgovornom za ispunjavanje različitih prava iz kolektivnih ugovora. Potom dolaze zahtjevi lokalnih udruga usmjereni prema lokalnim vlastima. Lokalne se vlasti najviše drži odgovornim u području zaštite okoliša, gradnje lokalne infrastrukture te lokalnih urbanističkih planova.

GONG drži državu obveznom da putem interneta omogući pristup građanima cjelokupnom sadržaju *Narodnih novina*.

Udruge koje se bave demokratizacijom i ljudskim pravima upućuju zahtjeve državnom odvjetniku glede problema zlorabe položaja državnih dužnosnika. *Slobodna Dalmacija* 15. travnja 2004., “Puhovski poziva Bajića da pokrene postupak protiv ministra Andrije Hebranga”. Ističu se problemi diskriminacije glede zapošljavanja i povratka imovine.

Državu se nastoji držati odgovornom i za projekte suradnje s civilnim društvom koje je potpisala prethodna vlada. Naime, riječ je o projektima decentralizacije, reforme obrazovanja, razvoja maloga i srednjega poduzetništva te razvoja kulture i javnoga zdravstva čija je provedba potpisana u suradnji s Institutom otvoreno društvo Hrvatska. U ovom kontekstu izvršna direktorica najavljuje novi projekt istraživanja otvorenosti društva, *Vjesnik*, 14. svibnja 2004. “novim projektom želimo istražiti otvorenost društva i političkih stranaka”.

Različite profesionalne udruge: ribara, obrtnika, proizvođača hrane, medicinskih sestara, pravnika, socijalnih radnika drže državu odgovornom za ispunjenje različitih zakonskih obveza.

Gospodarski sektor odgovornim drže uglavnom sindikati. Civilne se udruge javljaju glede lihvarskih kamata koje naplaćuju banke ili u slučaju povećanja odvetničkih tarifa. Udruge potrošača odgovornim drže Hrvatski telekom za obračun tarifa i cijenu usluga.

Odgovaranje na društvene interese preko kojih se može zaključivati o pripravnosti civilnih organizacija u analiziranim medijima može se prepoznati u slučajevima informiranja o iniciranju gradnje skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, otvaranja telefona za pomoć u kriznim stanjima te davanje različitih pravnih savjeta.

Kod javnoga povjerenja, kao drugoga indikatora u ovoj poddimenziji, treba spomenuti rezultate ankete o povjerenju koju je proveo *Večernji list*, 10. travnja 2005., "Utjecaj Crkve na društvo". Rezultati pokazuju da najveće povjerenje uživa Katolička crkva. Navode se samo komentari uglednih osoba bliskih Crkvi o rezultatima ankete.

Poddimenziju osnaživanje građana čini šest indikatora. Uloga OCD-a u informiranju i obrazovanju građana prepoznaje se u 778 novinskih članaka. Među pozornosti vrijednim inicijativama u više se članka piše o aktivnostima GONG-a koji organizira građanski sat. Udruge stanara informiraju građane o sustavnu naplate komunalija. Udruge potrošača organiziraju seminare po cijeloj zemlji kako bi informirali građane o njihovim pravima. Udruge za psihološku pomoć imaju sve više građana koji im se obraćaju sa svojim problemima. Savjetima i dugoročnijom suradnjom pruža im se ruka i nastoji se na njihovu osnaživanju. Ekološke udruge organizacijom tribina i predavanja vrlo su aktivne u informiranju građana. Više udruga upozorava građane da ne nasjedaju različitim privlačnim ponudama za lakom zaradom i besplatnim uslugama. Ženske organizacije informiraju građane o problemima nasilja u obitelji. Organizacije invalida organiziraju različite edukativne radionice namijenjene osnaživanju svojih članova.

Sadržaji u novinama kojima se opisuje izgradnja kapaciteta za kolektivnu akciju i rješenje zajedničkih problema prepoznatljiviji su kod organizacija koje se bave zaštitom okoliša. Ovdje se mogu pribrojiti i aktivnosti udruga potrošača o konkretnim problemima obračuna troškova potrošnje vode.

Indikator osnaživanje marginalnih skupina prepoznatljiv je u sadržaju 153 članka. Najistaknutiji su problemi seksualnih manjina kojima i Crkva nudi pomoć. Ovisnici o drogama i alkoholu bitan su dio programa aktivnosti OCD-a. Djeca s posebnim potrebama, invalidi, zaraženi HIV-om i slični. Informira se o projektima gradnje Centra za pse vodiče, terapijskog jahanja. Na okruglom se stolu propituje "nacionalna strategija za osobe s invaliditetom".

Iz analiziranih medija vidljivo je da žene dobivaju snažnu potporu i da je njihov položaj važna tema. U tom smislu pokrivene su teme nasilja u obitelji, obrazovanja žena, zastupljenosti žena u politici, aktualizira se problem žena s invaliditetom, upozorava se na probleme trgovanja ženama. Treba zaključiti da ovi mediji očito imaju sluha za žene i njihov položaj u društvu te da u tom smislu pomažu inicijativama ženskih organizacija.

Prigodom desete godišnjice rada udruge B.a.B.e. organiziran je okrugli stol čiji su rezultat zaključci kojima bi se pomoglo u ostvarivanju Milenijskih ciljeva osnaživanja žena. *Novi list*, 3. svibnja 2004., “Žene i politička (ne)moć”.

Temu izgradnje socijalnoga kapitala moguće je tek usput prepoznati iz nekih intervjuva, odnosno iz poruka predstavnika crkvenih organizacija.

Stjecanje sredstava za život preko aktivnosti OCD-a u ovim medijima nije zastupljena tema. Očito su i takve aktivnosti rijetke. Najčešće spominjane teme su organiziranje humanitarnih koncerata, prodajne izložbe slika za neke udruge i organizacije besplatnih tečajeva.

Poddimenzija podmirenje socijalnih potreba opisana je s trima indikatorima. Lobiranje kod države radi pružanja usluga aktualno je samo u slučajevima gdje različite lokalne organizacije nastoje osigurati pružanje usluga starijima. Lobiranjem se mogu tumačiti i informacije o sudjelovanju visokih vladinih dužnosnika na radnim skupovima udruga invalida.

Inicijativom roditelja iz zajednice Cenacolo sročeni su dokumenti sa sedamnaest prijedloga kojima žele znatno unaprijediti i poboljšati sustav skrbi i liječenja heroinskih ovisnika. S ovom inicijativom već su upoznali jednoga zastupnika u Saboru i s njim žele upoznati Vladu kako bi se u tom smislu promijenio rad u ovoj zajednici.

Informacije o izravnom podmirenju socijalnih potreba uglavnom su oskudne i odnose se na aktivnosti klubova liječenih alkoholičara, domova za žene i djecu koji su žrtve nasilja, psihosocijalnih savjetovališta, institucija ovisnika o drogama, beskućnika i udruga za djecu s posebnim potrebama.

Podmirenje potreba marginalnih skupina i u medijima se drži bliskim crkvenim organizacijama. U opsežnom razgovoru ravnatelj Hrvatskog Caritasa najavljuje da će ova organizacija istraživati uzroke siromaštva, sudjelovati u donošenju pravednijih zakona, zagovarati marginalne slojeve stanovništva koje država i društvo ne prepoznaju. U ovom se razgovoru navodi značenje poslijediplomskog studija “Neprofitni menadžment i socijalno zagovaranje” što ga je ova institucija pokrenula u suradnji s Katoličkim bogoslovnim fakultetom u Zagrebu. *Vjesnik* 12. lipnja 2004. “Učit ćemo ljude prije braka da prepoznaju nasilje u obitelji”.

Očekivala bi se veća prisutnost civilnoga društva u dnevnim novinama u problemima koji se odnose na socijalnu politiku i na socijalna prava građana. U okviru ove dimenzije civilno društvo u različitim područjima razvoja nastoji državu držati odgovornom i u tom području javnost je u prilici dobiti jasniji uvid u bitne probleme i pitanja.

Zaključak

Analizirane dnevne novine prate rad organizacija civilnoga društva i tome posvećuju primjereni prostor. Iz analiziranih informacija može se dobiti uvid u aktivnosti, postignuća i probleme razvoja civilnoga društva u Hrvatskoj. Količina i kvaliteta informacija u ovim medijima dijelom oblikuju javno mnijenje o organizacijama civilnoga društva.

Analizirane dnevne novine uglavnom prate istupe i aktivnosti dobro poznatih organizacija civilnoga društva koji, često iz vrlo solidno financiranih projekata, utjecajem na javnost ostvaruju dio ciljeva projekta koje provode.

Blagu prevagu, u odnosu na neutralne, imaju informacije koje pozitivnim predstavljaju civilno društvo. Treba istaknuti da čak 89,9% analiziranih informacija pripadaju kategorijama vijesti i ukratko. Te su informacije često pisane suhoparno, a možda i nedovoljno atraktivno da bi privukle pozornost prosječnoga čitatelja.

Intervjui uglednih predstavnika civilnoga društva imaju više odjeka u javnosti. Te su informacije vrijednosno obojene, usmjerene prema konkretnim pitanjima i problemima te mogu biti poticajne širem krugu čitatelja, ali su relativno rijetke.

Pokazuje se da mediji mogu biti ključni saveznici organizacijama civilnoga društva u senzibiliziranju javnosti i u pritiscima na vlast radi postizanja bitnih ciljeva, kao što je, primjerice, promjena porezne politike prilikom nabavke pomagala za invalide.

Dnevne novine su bitne za razmjenu informacija građana koji su potaknuti na samoorganizaciju u području socijale i zdravstva. Kod tih inicijativa mediji redovito donose informacije zainteresiranima o tome kako, kada i gdje ih se može kontaktirati.

S druge strane, analiza pokazuje da se u intervjuima istraživača i visokih državnih dužnosnika uglavnom ne prepoznaje uloga civilnoga društva kao dionika modernoga društvenog razvoja.

Samo manji broj novinara koji pišu komentare u tematskom vidokrugu, bez obzira na temu, vodi računa o civilnom društvu kao utjecajnom dioniku razvoja modernih društava. U tim se komentarima poziva na civilno društvo

kao na dionika koji može značiti dodanu vrijednost u odnosu na činjenice koje su u fokusu.

Ovisno o ideološkoj usmjerenosti novina, iste informacije, priopćenja nekih organizacija civilnoga društva i rezultati nekih istraživanja, često imaju različitu poruku čitateljstvu.

U novinama se pojavljuje i manji broj komentara u kojima se kritički, katkad i bez pravih razloga, negativno piše o civilnom društvu. Na žalost, ti tekstovi ne izazivaju pozornost predstavnika civilnoga društva i na njih nema ozbiljnih reakcija. Inače, rijetke informacije potiču zainteresirane strane unutar civilnoga društva na dijalog u novinama. U pravilu, reklo bi se da je taj dijalog pasivan. To je više pasivna komunikacija, razmjena informacija i informativni pult. Svatko govori svoje i ne osvrće se puno na druge. U nedostatku dijaloga pojavljuje se i problem manjka kreativnih prijedloga civilnih organizacija koji bi pobudili pozornost šire javnosti.

Rezultati analize govore da bitne odluke u zemlji nije više moguće donijeti bez aktivnoga sudjelovanja civilnoga društva. Dio organizacija aktivno ostvaruje “*watch-dog*” ulogu. Istina, civilne organizacije više djeluju reaktivno. Češće su protiv, a rjeđe nude svoje prijedloge i spremnost da se o istima otvori dijalog. Na kraju, organizacijama civilnoga društva ostaje još puno prostora u medijima kako bi zaslužile pozornost šire javnosti i time mobilizirale veću potporu za ostvarivanje vlastitih ciljeva.

Literatura

- Anheier, H. K., 2004.: *Civil Society: Measurement, Evaluation, Policy*. Earthscan: London.
- Anheier, H. K., 2005.: Introducing the Journal of Civil Society: An Editorial Statement. *Journal of Civil Society*. 1 (1): 1-3.
- Bežovan, G., 2004.: *Civilno društvo*. Nakladni zavod Globus: Zagreb.
- Bežovan, G., Zrinščak, S., Vugec, M., 2005.: *Civilno društvo u procesu stjecanja povjerenja u Hrvatskoj i izgradnje partnerstva a državom i drugim dionicima*, Zagreb: CERANEO. <http://www.ceraneo.hr>
- Heinrich, V. F., 2005.: Studying Civil Society Across the World: Exploring the Thorny Issues of Conceptualization and Measurement. *Journal of Civil Society*. 1 (3): 211-228.
- Howard, M. M., 2005.: Conceptual and Methodological Suggestions for Improving Cross-National Measure of Civil Society: Commentary on Heinrich. *Journal of Civil Society*. 1 (3): 229-233.
- Marinković, G. (2005.) Opća tarapana na kioscima, Novinar, broj 04.
- Milas, G., 2005.: *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Salamon, L. M., Sokolowski, S. W., 2005.: Mirror, Mirror on the Wall? Commentary on Heinrich. *Journal of Civil Society*. 1 (3): 235-240.
- Springer, O. P., 2006.: Važnost popularizacije znanosti na početku 21. stoljeća, *Priroda*, siječanj, (6-7).
- Šuljug Z., 2005.: Analiza sadržaja splitskog dnevnog tiska, u: A. Leburčić, M. Maroević, Z. Šuljug, *Legalna ilegalna: sociološko istraživanje neplanske izgradnje u Splitu* (str. 65-120). Split: Naklada Bošković.
- Vilović, G., 2004.: *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu 1999.-2000.* Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Gojko Bežovan

*ANALYSIS OF CROATIAN DAILIES'
COVERAGE OF CIVIC SOCIETY*

Summary

This article is a part of an extensive research project called the "CIVICUS index of Croatia's civic society". The sample included the contents from six dailies. The civic society is most often mentioned in the context of news and brief reports. The analyzed dailies cover the activities of the civic society mostly if they are linked to the events they organize. The organizations of the civic society are predominantly shown in positive light. Negative coverage is almost marginal. Charity events are covered by these dailies, but the coverage is more extensive if the events are linked with marketing. The role of the dailies in promoting the civic society's organizations as the key actors in the anticorruption campaign and in raising the awareness of family violence is particularly significant. The value foundation of the reported information may be a food for thought and inspire action. The civic society in Croatia has been trying to keep the state accountable and helping the public to gain a more revealing insight into the major issues and questions.

Key words: dailies, civic society, media, Croatia

Mailing address: Pravni fakultet u Zagrebu, Studijski centar za socijalni rad, Nazorova 51, HR 10000 Zagreb.

E-mail: ceraneo@zg.t-com.hr